

ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ

УДК 94:355.355 (477.75:470)

© Олександр ГУЛИМА

ПРО СЦЕНАРІЇ АНЕКСІЇ КРИМУ ПОСТРАДЯНСЬКОЮ РОСІЄЮ

Показано, що стратегія анексії Криму пострадянською Росією передбачала щонайменше три сценарії відторгнення цього регіону від України. Розкрито основний зміст цих сценаріїв та роль у їх реалізації проросійських сил у Криму. Охарактеризовано стан воєнного потенціалу України напередодні військової операції Російської Федерації з окупації Криму. Висвітлено реагування керівництва України та її Збройних сил на агресію Російської Федерації в Криму. Указано на основні прорахунки української влади під час подій у Криму в лютому – березні 2014 р.

Ключові слова: анексія, військові, сценарії, кримські татари, референдум, «увічливі люди».

Майже одразу після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація розпочала гібридну війну проти України. Найуспішнішою для Москви стала кримська кампанія цієї війни. Цілком очевидно, що розробка дійової системи заходів із недопущення реалізації інших цілей російських експансіоністів щодо України неможлива без урахування уроків названої кампанії. Звідси актуальність теми пропонованої статті.

Мета публікації – охарактеризувати сценарії, відповідно до яких, на нашу думку, здійснювалася анексія Криму пострадянською Росією.

Реалізуючи цю мету, автор спирався на низку наукових та науково-публіцистичних праць, присвячених військовій операції із загарбання Криму пострадянською Росією. З-поміж них особливо значущими з погляду розкриття теми нашої статті видаються названі нижче праці [1; 2; 3; 4].

Військова операція із загарбання Криму Росією розпочалася 20 лютого 2014 р. Саме ця дата вказана на медалі Міністерства оборони Російської Федерації «За повернення Криму». Показовим є й те, що саме від 20 лютого 2014 р. в російських ЗМІ прямо почали говорити про відокремлення Криму від України [5].

Є підстави вважати, що стратегія анексії Криму Російською Федерацією передбачала щонайменше три сценарії розвитку подій. Один із них, імовірно,

найбільше влаштував організаторів російської анексії. Сценарій мав на меті силовий опір проукраїнських сил Криму, який міг перерости в криваві міжнаціональні сутички, що дало б можливість Російській Федерації обґрунтувати встановлення контролю її силовиків над півостровом. Першим кроком у спробі реалізації цього сценарію стала виголошена 20 лютого 2014 р. заява голови Верховної Ради Криму В. Константинова, що Крим може відокремитися від України [6]. Імовірно, що насамперед метою цієї заяви було спровокувати гостру реакцію з боку кримських татар, чиї масові протести могли призвести до силового протистояння між ними та проросійськими елементами. Проте Меджліс кримськотатарського народу робив усе від нього залежне для того, щоб не допустити міжнаціональних сутичок у Криму. Зокрема, 26 лютого 2014 р. під час проведення в Сімферополі під стінами Верховної Ради АР Крим мітингу 15 – 20 тис. кримських татар і учасників місцевого Євромайдану, які висловлювалися за збереження територіальної цілісності України, та одночасного мітингу близько 5 тис. активістів проросійських організацій, котрі закликали до проведення референдуму про вхід автономії до складу Росії, глава Меджлісу Р. Чубаров закликав мітингувальників зберігати спокій [7, 63 – 64].

Оскільки події 26 лютого 2014 р. на площі перед будинком кримського парламенту показали, що спровокувати масштабний кривавий конфлікт між проукраїнськими та проросійськими силами не вдасться, почав діяти інший сценарій російської анексії Криму. Першим кроком з його реалізації стало захоплення двома групами нібито невідомих людей («увічливих людей») будівель Верховної Ради та Ради Міністрів Криму. Це відбулося 27 лютого 2014 р. о 4:30 ранку¹. За даними Генпрокуратури України, оприлюдненими її прес-службою того ж дня, групи склалися з 10 – 15 осіб [8]. Проте, за інформацією колишнього голови Радміну АР Крим С. Куніцина, будівлі, про які йдеться, захопили понад 120 професійно підготовлених осіб, озброєних автоматичною зброєю, гранатометами та кулеметами [9]. Ще за однією інформацією картина була такою: «Спочатку до будівлі увірвалися близько 30 осіб. Після того, як звідти вивели міліціонерів, під'їхав автобус, з якого вийшло ще приблизно 30 людей з великою кількістю амуніції, серед яких були автомати Калашникова, снайперські гвинтівки СВД, гранатомети РПП» [10].

Так чи інакше, але будівлі Верховної Ради та Ради Міністрів Криму захопили не якісь «увічливі» невідомі люди, а російські вояки. Про це відверто заявив колишній командувач Чорноморського флоту І. Касатонов. Ось його слова: «ЧФ підготував плацдарм, офіцери знали, що коїться навколо, де розташовані українські частини, сценарії розвитку подій пророблялися на картах. Тобто Чорноморський флот зі своїми завданнями впорався – були доставлені «ввічливі люди», із 27 на 28 лютого взята Верховна Рада Криму» [11].

За І. Касатоновим, «увічливі люди» були армійським спецназом, який перекидався до Криму повітрям і морем [11]. Утім, серед «увічливих людей», що

¹ За іншими даними, це сталося о 4:20 ранку.

захопили будівлі Верховної Ради й Ради Міністрів Криму, були ще вояки 810-ї окремої бригади морської піхоти ЧФ РФ, яка дислокується в Севастополі [12]. Фігурували ж виконавці акції із захоплення цих будівель в інформаційному просторі як «увічливі люди» чи «зелені чоловічки» завдяки тому, що автори стратегії із загарбання Криму Російською Федерацією, неухильно дотримуючись доктрини гібридної війни, завчасно подбали про те, щоб створити можливість маскування російських вояків під учасників кримської самооборони. Адже акція з рекрутування членів цієї самооборони широко рекламувалася ще до 20 лютого 2014 р.

Використання розглядуваного сценарію, з одного боку, давало можливість задовольнити інтереси кремлівських креатур у Криму В. Константинова та С. Аксьонова, якого Верховна Рада автономії на засіданні в захопленій російськими вояками будівлі призначила головою уряду, а з другого – провокувало Київ застосувати силові заходи для відновлення конституційного ладу в Криму, що відкривало шлях для відкритого втручання Росії. Отож подальше розгортання подій залежало від реакції нової влади в столиці України.

Отримавши інформацію з Криму, в. о. Президента України О. Турчинов «...негайно скомандував підрозділам Внутрішніх військ, розташованим у Сімферополі, оточити і підготувати штурм захоплених будівель» [12]. Проте «внутрішні війська змогли оточити будівлі, але, не протримавшись і кількох годин, розійшлися під тиском великої кількості проросійськи налаштованих кримчан, які там зібралися» [12].

Наступного дня, тобто 28 лютого 2014 р., О. Турчинов скликав засідання Ради національної безпеки і оборони України, першим на якому виступив голова СБУ В. Наливайченко. Він привернув увагу присутніх до того факту, що і глава кримського парламенту, і новообраний прем'єр співпрацюють із російськими військовослужбовцями, беручи участь у плануванні й здійсненні всіх провокацій військами Збройних сил та Чорноморського флоту Російської Федерації. Глава відомства також зазначив, що відбувся перехід на бік ворога військовослужбовців, спецпризначенців «Беркуту» та інших правоохоронців України; аеропорти й інша транспортна інфраструктура Криму або беруться під контроль, або блокуються військовиками Чорноморського флоту Російської Федерації; спостерігається масова підтримка ворога населенням; кримськими й російськими засобами масової інформації проводиться надзвичайно потужна кампанія дезінформації, дискредитації й нагнітання суспільних настроїв; українські військові та силовики деморалізовані, багато з них не сприймають нову владу в Києві та не готові виконувати її накази або взагалі зрадили присязі, причому особливо складна ситуація у ВМС України, моральний і психологічний клімат у керівництві яких «...надзвичайно низький, якщо б не сказати, взагалі зрадницький» [13].

Не менш тривожним було повідомлення глави Міністерства оборони України І. Тенюха, який подав таку інформацію: «На Київському, Харківському й Донецькому напрямках Росією вже сконцентровано 38 тисяч осіб, 761 одиниця

збройної танкової техніки, 2200 броньованих машин, 720 артилерійських систем та систем залпового вогню, також до 40 ударних вертольотів і 90 вертольотів бойового забезпечення та 90 літаків штурмової авіації; в акваторії Чорного моря на бойове чергування вийшло 80 військових кораблів РФ; під час розмови командувача ВМС України з командувачем Чорноморського флоту, яка відбулася напередодні засідання РНБО, останній сказав, що росіяни підуть до кінця, але якщо їм не будуть протистояти, то все обійдеться мирно» [13].

Попросивши в О. Турчинова дозволу привести Збройні сили України в бойову готовність «ПОВНА» й повідомивши, що з 11.00 28 лютого 2014 р. у Криму всіма підрозділами встановлені посилені пости для недопущення захоплення військових частин і посилена охорона всіх військових частин, які перебувають на території Автономної Республіки Крим, І. Тенюх водночас наголосив: «...є прохання, щоб не було прямого військового контакту. Ми не готові до повномасштабної війни. Нам потрібен час, нам потрібна допомога. Потрібна жорстка реакція світу, всього міжнародного співтовариства» [13]. На запитання О. Турчинова, якою є чисельність російських військових на території України і яка кількість українських вояків їм протистоїть у Криму, глава Міністерства оборони України доповів, що номінально Київ має в розпорядженні 15 тис. військових, однак готових виконати наказ щодо застосування зброї буде максимум 1,5 – 2 тис., тоді як із російського боку в Криму, окрім сил Чорноморського флоту, є штурмові підрозділи, які весь час туди перекидаються, і бойова компонента росіян уже перевищує 20 тис. осіб [13].

Під час засідання, про яке йдеться, виявилось і те, що американці та німці просили Україну не починати будь-яких активних дій, бо, за даними їхніх розвідок, це було б використано Росією для початку широкомасштабного сухопутного вторгнення. Також наголошувалося, що західним партнерам потрібен час для ухвалення рішень [13].

З огляду на все це не була підтримана пропозиція О. Турчинова запровадити в країні воєнний стан. Загалом РНБО України був обраний курс на уникнення як силового протистояння її військових із російськими військовиками в Криму, так і силових заходів із відновлення конституційного ладу в Криму, ужиття яких створювало б привід для відкритої агресії Росії. Це, очевидно, не стало секретом для керівництва останньої хоча б через те, що засідання РНБО 28 лютого 2014 р. відбувалося в не захищеному від прослуховування приміщенні Верховної Ради. Тому російський агресор вдався до ще одного сценарію його гібридної війни проти України в Криму.

1 березня 2014 р. нелегітимний новий глава уряду Криму С. Аксьонов у своїй офіційній заяві звернувся «...до президента Російської Федерації Володимира Путіна про сприяння в забезпеченні миру й спокою на території АР Крим» [14]. Свою заяву він мотивував тим, що Київ призначив нового очільника кримської міліції без погодження з Верховною Радою АРК, нездатністю українських силових структур, розташованих у Криму, ефективно контролювати ситуацію на його

території, розрухами із застосуванням вогнепальної зброї. Водночас С. Аксьонов тимчасово підпорядкував собі всі українські силові структури на терені АРК, зазначивши при цьому, що всі командири повинні виконувати тільки його накази та розпорядження, а незгодних він просить полишити службу [14]. Того ж дня постійний представник Росії при ООН В. Чуркін заявив, що звернення С. Аксьонова до В. Путіна підтримав В. Янукович [7, 109].

Зрозуміло, що відгук Кремля на інспіровані ним же звернення С. Аксьонова й В. Януковича був миттєвим. Уже 1 березня 2014 р. В. Путін попросив Раду Федерації використати російських військових на території України, того ж дня отримав від неї відповідну згоду.

Ті, що опрацьовували рішення про використання Збройних сил Росії на терені України, виходили з таких уявлень про військовий потенціал останньої: а) загальна чисельність її Збройних сил на 1 січня 2014 року становила 182 тис. військовослужбовців, у розпорядженні яких було 2311 танків, 3782 бойові броньовані машини, 3101 ракетно-артилерійська система, 507 бойових літаків; 121 ударний гвинтокрил, причому боездатною в кращому випадку була половина цієї техніки; б) чисельність українських військових у Криму не перевищує 30 тис. осіб; в) українські ВМС та прикордонна берегова охорона не мають серйозного воєнного потенціалу (зокрема, навіть ті кілька суден серед корабельного складу, які варто було брати до уваги в процесі планування військової операції, потребують ремонту) [4]. Насправді ж потенціал Збройних сил України загалом і тих її підрозділів, які були покликані боронити Крим, був ще меншим. Ми вже наводили оцінку, подану І. Тенюхом 28 лютого 2014 р. на засіданні РНБО. Нагадаємо, що тоді він указав на присутність у Криму 15 тис. українських військовиків. Відома й дещо інша його оцінка. Згідно з нею, Україна на час російської операції з відторгнення від неї Криму мала в ньому 18 800 військових, серед яких ВМС – 11 900, Повітряних сил – 2900, решта військових частин – 4000 [4]. З відповіді Міністерства оборони України на запит нардепа України Д. Тимчука дізнаємось, що на 1 березня 2014 р. у військових частинах та установах Збройних сил нашої держави, дислокованих на терені АР Крим, проходили службу 13 468 військовослужбовців, з яких офіцерський склад – 4637 осіб, рядовий, сержантський і старшинський – 8831 особа [15].

Станом на вечір 2 березня 2014 р. російські військовики, які й далі діяли під маскою «увічливих людей», блокували не лише будівлі кримського парламенту та уряду, а й аеропорти, радіостанції, кримські об'єкти найбільшого в Україні оператора зв'язку – «Укртелекому», захопили штаби Азово-Чорноморського регіонального управління й Сімферопольського прикордонного загону Прикордонної служби України, установили контроль над українським дивізіоном Протиповітряної оборони поблизу мису Фіолент [4].

Того ж дня зрадив командувач Військово-морських сил України Д. Березовський. Уже вранці наступного дня він разом із козаками та під охороною спецназу РФ увірвалися в штаб українського флоту. Вони намагалися

схопити новопризначеного очільника ВМС України С. Гайдука, зв'язали його та хотіли вивезти зі штабу. Однак українським морякам удалося відбити свого командира [12].

Проте, незважаючи на успіхи російських експансіоністів зі встановлення контролю над Кримом, станом на 4 березня 2014 р. ще не було остаточно визначено, у якій саме формі цей регіон мав бути відторгнений від України. Не випадково того дня В. Путін під час зустрічі з журналістами дав заперечливу відповідь на питання, чи розглядає Росія варіант приєднання Криму до Росії [16]. Водночас він заявив, що лише самі громадяни за безпечних умов волевиявлення можуть визначати своє майбутнє [16]. Цим він прозоро натякнув своїм кримським поплічникам, що ініціатива має виходити з їхнього боку. Останні відреагували на це доволі оперативно. 6 березня на позачерговому пленарному засіданні Верховна Рада АРК постановила призначити на 16 березня 2014 р. загальний референдум (зокрема, і в м. Севастополі), на який винести такі альтернативні питання: 1) Ви за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації?; 2) Ви за відновлення дії Конституції Республіки Крим 1992 року і за статус Криму як частини України? [7, 171].

11 березня Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Севастопольська міська рада ухвалили декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим та м.Севастополя. 17 березня 2014 р., затвердивши результати референдуму, які багатьма небезпідставно вважаються фальсифікованими, і спираючись на них, парламент Криму проголосив останній незалежною суверенною Республікою Крим та звернувся до Російської Федерації із пропозицією про входження до її складу Республіки Крим як нового суб'єкта федерації з республіканським статусом. Того самого дня указ про визнання незалежності Криму підписав В. Путін, а наступного дня в Москві був підписаний так званий договір між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів.

Станом на 26 березня 2014 р., за твердженням начальника російського генштабу В. Герасимова, прапори РФ було піднято у всіх військових підрозділах і установах Збройних сил України [17]. Російські військові або діяли раптово, що не залишало можливості для адекватної реакції української сторони, або встановлювали контроль над українськими військовими об'єктами шляхом перемовин [4].

18 березня в Сімферополі під час захоплення однієї з українських військових частин загинув прапорщик С. Кокурін, а старший лейтенант В. Федун зазнав поранення. Після цього відбулася зустріч С. Гайдука із представниками російської сторони, під час якої командувач ВМС України повідомив, що віддав наказ застосовувати зброю в разі подібних провокацій. У відповідь 19 березня 2014 р. приблизно о 5 годині ранку розпочався штурм штабу ВМС України, причому попереду йшли цивільні люди, а вже за ними – російський спецназ. Вони прорвалися до приміщення, де перебував С. Гайдук, і заарештували його [12].

Остання українська військова частина в Криму, над якою майорів український прапор, – 1-й Феодосійський батальйон морської піхоти ВМС України під командуванням підполковника Д. Делятицького. База цієї частини була взята штурмом уночі проти 24 березня [4]. На жаль, доводиться констатувати, що ще до штурму значна частина її особового складу перейшла служити в російську армію [4]. Не менш сумна картина, із цього погляду, вимальовується стосовно всього контингенту українських військовиків, що під час загарбання військами Російської Федерації Криму перебували на його території. Із згаданої вище відповіді Міністерства оборони України на запит нардепа України Д. Тимчука відомо, що із 13 468 військовослужбовців повернулися на материкову частину України 1649 офіцерів та 2342 особи рядового, сержантського й старшинського складу [15].

Спираючись на розглянуте вище, можна, на наш погляд, стверджувати, що основними прорахунками керівництва нашої держави під час російської військової операції із загарбання Криму були такі: 1) керівництво почало приділяти належну увагу ситуації в Криму лише після захоплення «увічливими людьми» будівель кримського парламенту та уряду; 2) не можна було зволікати з виведенням українських військ із Криму після його офіційної анексії Росією; 3) було перебільшено можливості впливу Заходу на Росію та бажання останнього користуватися всіма важелями цього впливу в українських інтересах.

Джерела та література:

1. *Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики* / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П.П. Гай-Нижник, Л.Л. Залізняка, І.Й. Краснодемська та ін. – К.: [МП Леся], 2016. – 586 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hai-nuzhnyk.in.ua/doc/2016doc.agresiya-rosii.php>.
2. Гужва І. *КрымНаш. КрымНеНаш: Как Украина потеряла Крым. Реконструкция событий* / Игорь Гужва, Дмитрий Коротков, Дмитрий Соколов-Митрич, Владислав Сергиенко // *Вести*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reporter.vesti-ukr.com/art/y2015/n7/13328-krymnash-krymnenash.html#.VYfr7JD4EZA>.
3. Смолій В. *Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи: (аналіт. доп.)* / Валерій Смолій, Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. – 616 с.
4. Ширяев В. «Вежливые люди» в Крыму: как это было / Валерий Ширяев // *Новая газета*. 2014. – № 42. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2014/04/17/59255-171-vezhlyvye-lyudi-187-v-krymu-kak-eto-bylo>.
5. [Межигирский А.] *Как российские СМИ поощряли сепаратизм в Крыму* / [Андрей Межигирский]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.mediasapiens.ua/monitoring/ru_zmi/kak_rossiyskie_smi_pooschryali_separatizm_v_krymu/.
6. Чубаров Р. *Краткая хроника крымской жизни одного месяца 2014 года* / Рефат Чубаров // *15 минут*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.15minut.org/articles/169304-kratkaya-hronika-krymskoj-zhizni-odnogo-mesyaca-2014-goda>.

7. *Національна безпека України: кримський вектор: зб. документів і матеріалів (1917 – 2014 рр.): у 5 ч. / упоряд.: Л. Рябошапка, І. Вдовичин, В. Гринчак, А. Луцький, І. Томюк; за ред. Л. Рябошапка, А. Луцького. – Львів: Ліга-Прес, 2014. – Ч. 5. – 769 с [2].*
8. *Теракт. За фактом захоплення будівель Верховної Ради і Радміну Криму відкрито кримінальну справу // Корреспондент. net. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3312104-terakt-za-faktom-zakhoplennia-budivel-verkhovnoi-rady-i-radminu-krymu-vidkryto-kryminalnu-spravu>.*
9. *Будівлю Радміну й парламенту Криму захопили 120 професійно підготовлених осіб з озброєнням на місяць оборони – нардеп Куніцин // Interfax-Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general193084.html/>.*
10. *У будівлі кримського парламенту перебувають близько 60 осіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/u-budivli-krimського-parlamentu-perebuvayut-blizko-60-osib-138450_.html.*
11. *Бывший командующий ЧФ рассказал об операции «вежливых людей» в Крыму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lenta.ru/news/2015/03/13/crimea_nash/.*
12. *Коваленко О. Як ми втрачали Крим: Свідчення перших осіб України / О. Коваленко // Українська правда. – 2017. – 10 квіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershyh_osib_ukrainy/.*
13. *Стенограма засідання Ради національної безпеки і оборони під головуванням в.о. Президента України, Голови Верховної Ради України О.В. Турчинова 28 лютого 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/files/2016/stenogr.pdf>.*
14. *Власти Крыма попросили Путина обеспечить мир. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lenta.ru/news/2014/03/01/power/>.*
15. *Після анексії в Криму залишилися близько 4 тисяч військових і майже 1,5 тис. співробітників СБУ (документи). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2017/11/06/381229_pislya_aneksii_krymu_zalishilisya.html.*
16. *Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/events/president/news/20366>.*
17. *В Генштабе РФ отчитались о захвате всех украинских воинских частей в Крыму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/UKRAINE/ukrainskie-voennoslužhaschie-pokinut-krym-bez-oruzhiya-141941_.html.*

© Александр ГУЛИМА

О СЦЕНАРИИ АННЕКСИИ КРЫМА ПОСТСОВЕТСКОЙ РОССИЕЙ

Показано, что стратегия аннексии Крыма постсоветской Россией предусматривала минимум три сценария отторжения этого региона от Украины. Раскрыто основное содержание этих сценариев и роль в их реализации про-российских сил в Крыму. Охарактеризовано состояние военного потенциала Украины накануне военной операции Российской Федерации по оккупации Крыма. Освещены реагирования руководства Украины и ее Вооруженных сил на агрессию Российской Федерации в Крыму. Указано на основные просчеты украинской власти во время событий в Крыму в феврале –марте 2014 г.

Ключевые слова: аннексия, военные, сценарии, крымские татары, референдум, «вежливые люди».

© Aleksandr HULYMA

ABOUT THE SCENARIO OF ANNEXATION OF CRIMEA POST-SOVIET RUSSIA

Abstract. It is shown that the strategy of Crimea's annexation post-Soviet Russia provided for a minimum of three scenarios of exclusion of that region from Ukraine. Disclosed the main contents of these scripts and role in the implementation of Pro-Russian forces in the Crimea. Characterized the state of the military potential of Ukraine on the eve of the military operation of the Russian Federation on the occupation of the Crimea. Illuminated response of the leadership of Ukraine and its Armed forces of aggression of the Russian Federation in the Crimea. Listed on the main miscalculations of the Ukrainian government during the events in Crimea in February–March 2014.

Almost immediately after the collapse of the Soviet Union, the Russian Federation started a hybrid war against Ukraine. The most successful for Moscow was the Crimean campaign of this war. It is obvious that the development of an effective system of measures to prevent the implementation of other goals of the Russian expansionists in Ukraine is impossible without taking into account the lessons of the campaigns. Hence the relevance of the topic of this article.

The purpose of this article is to characterize a scenario according to which, in our opinion, carried out the annexation of the Crimea in post-Soviet Russia.

Realizing this goal, the author relied on a number of scientific and journalistic works devoted to the military operation to seize the Crimea post-Soviet Russia.

Key words: annexation, military scenarios, the Crimean Tatars, the referendum, the «polite people».